

Entre altres coses ens adonem, amb escàndol, que Wartburg tracix greu ignorància de fonètica germànica: a una *t-* de l'alt-alemany correspondria *d-* en francès; a una *θ-* del francès i de l'anglès respondria *d-* en alt-alemany. És visible que tothom dubta, car després s'han fet forces altres assaigs etimològics sobre *trumeau*: Mosemiller (MLN xxiii, 131-4: un fantàstic *TORÜMEN, ja fonèticament impossible); Schultz-Gorra, ZRPh. xxxiv, 375-7; darrerament A. Lanly (RLiR xxiii, 166-176). Aquest almenys té raó en guiar-se pel fr. ant. *estrumelé* 'mutilat, desmunyonat', el qual confirma que es tracta del nom d'un membre del cos humà; i l'analogia *munyó/desmunyonat*, reforça la probabilitat que *trumeau* vagi amb *turmell* cap del membre inferior, tal com *munyó* és com un turmell del membre superior.

En fi també reforcen la unió amb *turmell* dues dades franceses que no semblen haver estat tingudes en compte: *turmellus* 'cama del bou' («coxa bovis») ja figura en un doc. de Nevers, de 1287 (Du C.), corroborant així que també en francès fou *turm-* la forma primitiva. En l'arcaic parlar francoprovençal de Val d'Illiez (Valais) *tremé* m. que Fankhauser ja identifica amb el fr. *trumeau* (R. Dial. Rom. iii, 54), significa «coeur d'un chou», «coeur d'une pomme». I aquí tenim ben conservat el sentit etimològic de 'objecte boinyegut, protuberància'.

En gallego-portuguès hi ha hagut un notable fracàs en indagar l'origen del nom del turmell, també degut a la ignorància del català: allà és port. *tornozelo*, ja documentat en l'*Eufrosina* de Ferreira de Vasconcelos (1535), veg. Moraes. És pueril dir, amb certs etimòlegs portuguesos, que *tornozelo* és derivat de *torno* perquè el turmell està dotat de moviment giratori (?): se'n deu adonar PMachado en tirar l'esponja («etim. desconhecida»). També en català, com hem vist, té força extensió la variant vulgar *turmell/tornell*, alteració deguda a la mateixa etim. pop. que aqueixos portuguesos prenen per etim. autèntica. Anàlogament, era clar que *tornozelo* havia de sortir d'un més antic **turmezel* (o **tormezelo*).

Altrament la terminació diminutiva, igual a la del castellà *-cillo*, romànic *-icellum*, es veu més clara en el gallec de la Límia *tornathélo* (VKR xi, 114; *tornuzélo* en altres pobles limienses, *tornoselo* en altres parts de Galícia, sessejants: Valladares). L'acurada publicació realitzada per JLPensado, el gran especialista en l'estudi de Sarmiento, el màxim filòleg gallec, i la font més segura i autèntica de què disposem per a la seva llengua, confirma ara en forma brillant i palesa les meves conclusions sobre el mot gall.-portuguès: com sigui que el que porta el ms. és «*tormezelo*: el tobillo de los pies» (Cat. d. V. Gall., f° 11r°), que no hi ha raó per esmenar, no cal dir-ho: aquesta és l'única forma antiga en aquesta llengua, forma igual a la catalana.

En conclusió, tenim, doncs, que l'àrea del nostre pre-romà TURMO/-MA, s'hagué d'estendre antigament almenys fins a Suïssa i Centre-Nord de França; i d'altra banda fins a la Hispània atlàntica. Altrament d'això

últim ja en teníem una altra notícia: el gall. *tormelo* 'mussol de l'ull' (= *ourizó*, Valladares).

DERIV.: *Turmàs* mall. 'pedreny vermell', 'pedrera closa' (mot del centre de l'illa, *AlcM*), amb tot i la *u*, pel sentit es relaciona més amb *tormo* que amb *turma*; i *AlcM* assenyala també un puig alt anomenat *Turmàs Major* a la costa Nord de l'illa; *turmassot* mall. i men. amb sentits figurats. +*Túrmola* civ.: a St. Miquel de Balansat em digueren que de l'espècie de bolet «mig enterrat», que ells anomenen *múrgola*, els «josepins» (o sigui la gent de St. Josep de Sa Talaia, al NO. de l'illa) en diuen *iúrmula*.

De *turmell* deriva *turmelló* 'part baixa de la canyella de la pota d'una bèstia, animal de transport' (Bna., Amades, BDC xxii, 220): a Rupit *tramaió* on ha d'haver-hi encreuament a causa de la *í* (< *yl*): no sé si amb *mall* 'maça, martell', cf. cast. *majuela* 'corretja de sabata', MALLEOLUM, REW, 5267.3, o *malla*; més aviat amb *travalló* de *trava*; *anar de turmellons* 'caure de tomballons' men. (DAG), 'de tort en tort, amb perill de perdre l'equilibri' (*AlcM* amb cita de Ruiz Pablo); Camps Merc. sembla usar-lo en un sentit més figurat 'bobejant, anant d'acé d'allà': «jugant es néts, ho fan a posta d'investir-me, i es seu gust és fer-me anar de *turmellons*, per cantar-me: —L'avi 'n Cirereta...— rae fan noms, i sa mare s'esbrella de riure: tanta gràcia li fan» (Folk. Men. II, 11). Doncs, especialització anàloga a la del fr. *trumeau*.

De *icrm(o)*. Per als collectius *Turmeda*, *Turmetes*, *tormet* i algun altre, V. supra. *Cova de la Tormera* a Xert; a Rossell una roca dita *La Tormera*, al mig de la partida denominada *Els Tormassals*; collectiu que retrobem: a Palanques (no lluny del *Tormo del Paller*), i sengles *Lo Tormassal* a Xert, a Albocàsser (serrat rocós de gran vista des d'on férem l'enquesta), Alcalà de Xivert, i pron. *tormabâl* en el llogarç de l'Albareda, prop de Portell de Morella, que ja és de parla aragonesa (1961).

Ens fa pensar en un derivat indoeuropeu en *-ik-*, *-ek-* o *-ak-*, un altre collectiu: *Tormagal* congost en el terme de Chera (comarca dels Serrans, prop del Vilar de l'Arquebisbe, GGRV, 939); que es repeteix a l'Alt Aragó i alta Bigorra, on ja hem notat *Troumacal* i *Troumaquère*. D'altra banda: *El Tormakâl* partida d'Espierba, *La Turmakêra* de Morcat, *Tramakôsa* de Sobas (Elcock, 1.ª Reunión de Topon. Pirenaica, 97, 113, 107); i apellatiu *tramacal* '(grande) agujero de los conejos' a Aineto de Guara (RLiR xi, 183, 192).

Tormada 'cop de pedra' a Tamarit de Llitera (*AlcM*). *Destormar* «desterronar» arag. (Siesso, 1720: Gili, Tes. L. Cast.), també a Múrcia (*D'AcadEsp.*); *tormar* a Panticosa; *estormar* en deu pobles des d'Ansó fins a Torla i Loarre de Guara (Kuhn, ZRPh. LV, 573; RLiR xi, 161, i a la Vall del Esca); Alvar (*ArchFil. Ara.* VIII, 50.2).

CPT.: *Tormina* tort. 'cau gros i pregon' (BDC III, 111); «no hi ha cau ni *tormina* en tot lo terme que no's furone caçant... vots per omplir les urnes». «ara, a pegá una volteta pel socosté dels turons, aont hi ha *tormines* que bojós no fan tornà a cassadors: que han